

Gazdag Erika:

KONCEPCIÓFEJLESZTÉS A NATO-BAN

DOI: [10.35926/HSZ.2022.3.1](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.3.1)

ÖSSZEFOGLALÓ: A NATO katonai stratégiájának (2019) megjelenése óta felgyorsultak a koncepciófejlesztési munkálatok a Szövetségben. Jelenleg csaknem egy tucat különböző terven dolgoznak a szövetségi központ, a katonai hatóságok és a tagállamok szakértői. A téma megújult aktualitása miatt a tanulmány bemutatja a koncepciófejlesztés fogalmi és tartalmi kérdéseit, illetve a közelmúltban újrászabályozott folyamatait. Kiemelt figyelmet fordít a védelmi tervezés és a koncepciófejlesztés, valamint a koncepciófejlesztés és a transzformáció külső és belső összefüggéseire. A NATO-koncepciófejlesztés új kérdéseinek honvédségi megjelenése miatt a szerző rámutat a szövetségi terminológia MH-beli adaptációjának fontosságára is. A tanulmány emellett érvel, hogy a Szövetségben újra előtérbe került koncepciófejlesztés miatt szükség van a honvédségi alkalmazási folyamatok megerősítésére, az ezzel kapcsolatos kiadványok, valamint doktrínák megújítására. Ezt a követelményt erősíti a közelmúltban megjelent Nemzeti Katonai Stratégia (2021) szellemisége és előírásai is.

KULCSSZAVAK: NATO, koncepciófejlesztés, transzformáció, stratégia, doktrína, kísérletek, jövő-kutatás, terminológiai kutatás, alkalmazott nyelvészet

ALKALMAZKODÁS A VÁLTOZÓ VILÁGHOZ

A NATO jelentős lépést tett a további fejlődés érdekében, amikor döntött a Szövetség helyzetének feltárásáról, a 2020. évi reflexiós felülvizsgálat lefolytatásáról. A vizsgálat eredményéről készült NATO 2030 jelentés aláhúzza, hogy a Szövetség politikai adaptációját és katonai transzformációját a tervezés, a gyakorlatok, a *koncepcióalkotás* és a partnerség segítségével képes fenntartani. Az átalakulás nem nélkülözheti a folyamatos elméleti munkát, hiszen enélkül nem tud érvényesülni a Jens Stoltenberg főtitkár által megfogalmazott követelmény, amely szerint a NATO-nak „meg kell őriznie erejét, politikailag egységesebbé kell válnia, továbbá szélesebb, globális megközelítést kell alkalmaznia”¹.

A NATO változását több fogalommal írják le: adaptáció (alkalmazkodás a változásokhoz),^{2,3} aggregáció (összesítés, halmozódás, különbségek leküzdése) és arbitrázs (a különbségek feltárása),⁴ valamint transzformáció.⁵ A tanulmányban a magyar szakirodalomban uralkodó

¹ Secretary General launches NATO 2030 to make our strong Alliance even stronger. NATO News, 08. 06. 2020. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176193.htm (Letöltés időpontja: 2021. 08. 30.)

² Seth A. Johnston: How NATO adapts. Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2017, 20–38.

³ Ümit Kurt: Framework for Future Alliance Operations: Adapting NATO to new security context. FINABEL, 14. 07. 2020. <https://finabel.org/framework-for-future-alliance-operations/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 20.)

⁴ Pankaj Ghemawat: Redefining Global Strategy: Crossing borders in a World Where Differences Still Matter. Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts, 2007, 107–196.

⁵ David S. Yost: NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security. United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 2001, 269–301.

felfogást alkalmazom, amely szerint az adaptációt a NATO politikai alkalmazkodására, a transzformációt pedig katonai átalakítására használják.^{6,7,8} *Ebben az összefüggésben a koncepciófejlesztés a NATO védelmi tervezéshez és a katonai transzformációhoz egyaránt kapcsolódik* (1. ábra). A Szövetség immár több mint 70 éve a biztonság és a stabilitás megteremtésén, illetve fenntartásán dolgozik a felgyorsult változások miatt bizonytalan világban. A NATO stratégiai koncepciója (2010) úgy számol, hogy a transzatlanti szövetség a hosszú távú jövőben is az euroatlanti régió kulcsfontosságú biztonsági szövetsége marad. Az állandóan változó, összetett biztonsági környezet lesz a továbbiakban is a szervezet alkalmazkodási erőfeszítéseinek fő mozgatórugója.⁹ A politikai adaptáció mellett azonban arra is szükség van, hogy a Szövetség katonailag erős maradjon a változékony világban, folyamatosan átalakítsa (transzformálja) fegyveres erőit, képességeit az újfajta „instabilitást kiváltó helyzetek”¹⁰ kezeléséhez igazított követelményeknek megfelelően. Ehhez folyamatos előrejelzések, kutatások és fejlesztések szükségesek, amelyeket a NATO politikai szervei és katonai hatóságai végeznek el. Az észak-atlanti szövetség jövőjét meghatározó trendek, hajtóerők, befolyásolási tényezők elemzésében, illetve különböző fejlődési előrejelzések, forgatókönyvek (*Strategic Foresight Analysis – SFA*) megfogalmazásában meghatározó szerepet játszik a NATO Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (*Allied Command Transformation – ACT*), amely 20 évre előre politikai, humán, technológiai, gazdasági és környezeti szempontok szerint vizsgálja a jövő alakulását, a NATO-ra gyakorolt lehetséges hatásokat. Ebben a munkában a virginiai Norfolkban található Stratégiai Parancsnokság konferenciákat és szakmai műhelytalálkozókat szervez az Egyesült Államokban és Európában azzal a céllal, hogy összefogja a szövetséges nemzetek, a Szövetséges Műveleti Parancsnokság (*Allied Command Operations – ACO*), a NATO Kiválósági Központok,¹¹ valamint a gazdasági és tudományos élet reprezentánsainak kutatótevékenységét, amelynek alapján elkészülnek a stratégiai előrelátási elemzések (a legutóbbi SFA-jelentés 2017-ben készült).¹²

Az SFA-jelentések alapján készül el a szövetségi műveletek kereteinek¹³ megfogalmazása, valamint az ACT hosszú távú katonai transzformációs tervének (*Long-Term Military Transformation – LTMT*) folyamatos aktualizálása és fejlesztése (2011-től).¹⁴

⁶ Csiki Tamás: A NATO chicagói csúcstalálkozójának értékelése. *Nemzet és Biztonság*, 2012/5–6., 116–123. https://www.academia.edu/35188408/A_NATO_chicagói_csúcstalálkozójának_értékelése_Csiki_T_pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

⁷ Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019.

⁸ Mező András: Katonai stratégiaalkotás és doktrínafejlesztés Magyarországon. PhD-értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2019, 89. [nkepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12585/mezo_andras_tezisfuzet_2019.pdf](https://nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12585/mezo_andras_tezisfuzet_2019.pdf) (Letöltés időpontja: 2021. 08. 05.)

⁹ NATO ACT, 2017, 3.

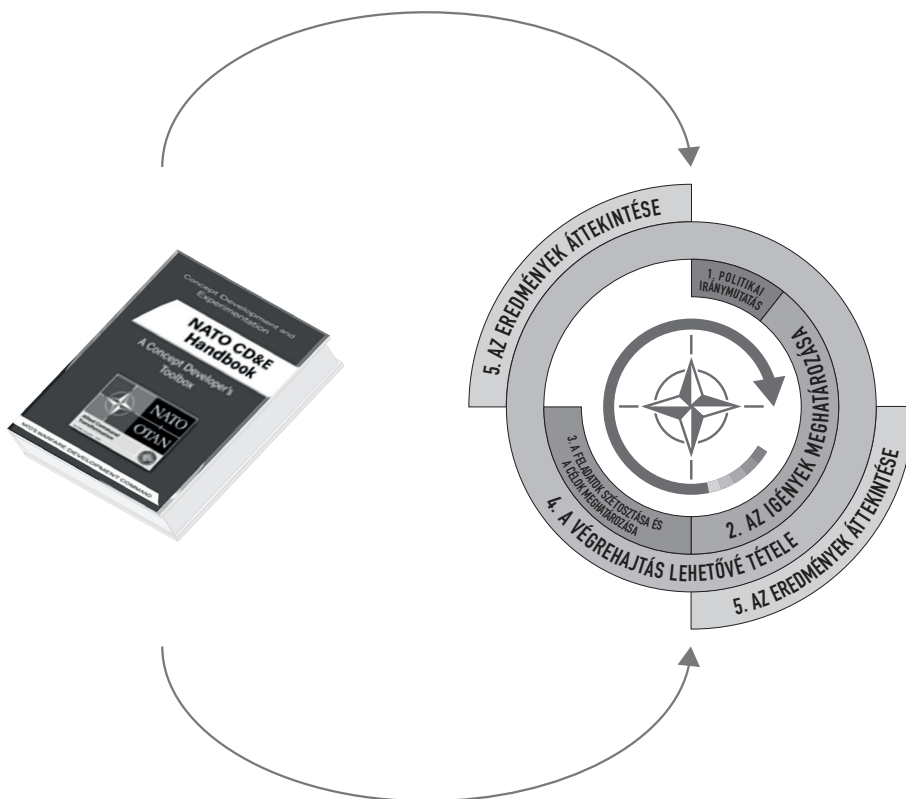
¹⁰ NATO ACT, 2018, 21.

¹¹ NATO Centers of Excellence.

¹² Strategic Foresight Analysis, ACT, 2017. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf; Framework for Future Alliance Operations, 2018. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/180514_ffao18-txt.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

¹³ Framework for Future Alliance Operations. 2018 Report, Bi-SC document. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/180514_ffao18-txt.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

¹⁴ Allied Command Transformation Futures Work. NATO Long-Term Military Transformation. Allied Command Transformation Futures Work: NATO's ACT. <https://www.act.nato.int/futures-work> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

1. ábra A koncepciófejlesztés és a NATO Védelmi Tervezési Rendszer kapcsolódása (elvi vázlat) (Szerkesztette a szerző)

A fejlődési előrejelzések, forgatókönyvek elemzése (SFA) megállapította, hogy „az államokon belüli és államközi polarizáció, a hatalmi politika és a nagyhatalmak közötti verseny” hozzájárult az instabilitáshoz.¹⁵ A dokumentumban hangsúlyozott egyéb tényezők közé tartoznak az állami és nem állami szereplők által használt hibrid- és kibereszközök, a szervezett bűnözés, az éghajlatváltozás és a bizonytalan gazdasági helyzet.¹⁶ Erre a jelentésre építve a 2018. évi hadművelési jövőkép „a háború változó környezetét, a konfliktusok jellegét, a lehetséges instabilitást előidéző helyzeteket, továbbá jogi és etikai kérdéseket, valamint a lehetőségeket” mérlegelte.¹⁷ Az elemzésben hangsúlyozott témák közé tartoznak a „nukleáris ügyek, a terrorizmus, a humán tőke, a missziók, a dimenziók közti műveletek és hatások, a teljes spektrumú kiberterműveletek, valamint az úrkérdések és az új korszakalkotó technológiák, amelyek forradalmi változást hoznak”.¹⁸ Az előrejelzés megállapítja, hogy a NATO katonai erőinek új körülmények között kell alkalmazniuk a fegyveres konfliktus elveit és törvényserúségeit, ideértve az etikai szempontból aggályos, forradalmi területeket, mint például

¹⁵ NATO ACT, 2017, 3.

¹⁶ NATO ACT, 2017, 3.

¹⁷ NATO ACT, 2018, 6.

¹⁸ NATO ACT, 2018, 6.

az emberi test teherbírásának (gyorsaság, hordképesség) növelésére tett erőfeszítéseket.¹⁹ Kiemelt figyelmet kell fordítani a kiberhadviselés, a technológiai fejlesztés és a mesterséges intelligencia, valamint a harcolók és a nem harcolók között elmosódó határvonalakra, azok következményeire, illetve a bevetés szabályainak (*Rules of Engagement*) kialakítására.

Az SFA alapján készült hadműveleti jövőkép dokumentumai három téma köré szerveződnek: „instabilitást kiváltó helyzetek”, „katonai stratégiai kilátások” és „katonai vonatkozások”. Az instabilitást kiváltó helyzeteket a dokumentum meghatározása szerint olyan „kritikus jelentőségű jövőbeli események váltják ki, amelyek elérhetik azt a küszöböt, amely a Szövetséget a katonai erők alkalmazására kötelezi”.²⁰ A „katonai stratégiai kilátások” az „instabilitást kiváltó helyzetekkel közösen biztosítják a Szövetség jövőbeli katonai erői számára a kontextust és azokat az általános jellemzőket, amelyeket a stratégiai parancsnokok szükségesnek tartanak a jövőbeli sikerhez”.²¹ Végül a „katonai vonatkozások” témaköre konkrét ajánlásokat fogalmaz meg a védelmi tervezőknek a hosszú távú kapacitásfejlesztési tevékenységek és a katonai tervezés összpontosítására.²²

A hosszú távú tervezés (jelenleg 2035-ig és azon túl) részeként a norfolki parancsnokság (NATO ACT) számos olyan kezdeményezést támogat és vezet, amelyek célja a Szövetség katonai struktúrája, erőinek, képességeinek és doktrínáinak átalakítása a lehetséges kockázatokra való reagálás, valamint új biztonsági helyzetből fakadó lehetőségek kihasználása érdekében.²³ A NATO stratégiai parancsnokai²⁴ a hosszú távú transzformáció központi gondolatát az alábbiak szerint fogalmazták meg: „Az élenjáró katonai technológia megőrzése és a jövőbeni műveletek sikere érdekében a NATO erőinek folyamatos fejlődésre, innovációra és hitelességre, valamint hálózatba kapcsolt együttműködésre, tudatosságra, gyorsaságra és rugalmasságra kell törekedniük.”²⁵ Ez a jövőt formáló idea kivétel mindenfajta katonai transzformációs törekvésre, beleértve a koncepciófejlesztést is. Mind ezen követelmények a NATO védelmi tervezési folyamatán²⁶ és katonai transzformációs fejlesztésén keresztül valósulnak meg.²⁷

A KONCEPCIÓALKOTÁS FOGALMA, TARTALMA ÉS FOLYAMATA

A koncepciófejlesztés fogalmi kérdéseit a releváns szakirodalom (Han de Nijs és Mező András), illetve a legfrissebb NATO-kézikönyv²⁸ alapján tárgyalom, de a kísérletekkel csak olyan mértékben foglalkozom, hogy az összefüggések láthatók legyenek. A két terület (a koncepció kidolgozása és a kísérletezés) különállónak nevezhető, de kölcsönösen támogatják

¹⁹ Human enhancement: az emberi testen végzett nem gyógyászati célú beavatkozások.

²⁰ NATO ACT, 2018, 60.

²¹ NATO ACT, 2015, 50.

²² NATO ACT, 2015, 10.

²³ NATO ACT, 2017, 3.

²⁴ Bi-SC – Bi-Strategic Commands: a rövidítés a két Stratégiai Parancsnokság, az ACT és a Szövetséges Műveleti Parancsnokság (ACO, Mons, Belgium) közös tevékenységére utal.

²⁵ NATO ACT, 2018, 21.

²⁶ NATO Defense Planning Process – NDPP: NATO Védelmi Tervezési Rendszer.

²⁷ Csiki Varga Tamás: A NATO ACT Strategic Foresight Analysis – 2017 című előrejelzése. In: Bauer Kristóf – Csiki Varga Tamás (szerk.): A stratégiai előrejelzés módszertana és gyakorlata. Nemzeti Közsolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2020, 97. http://real.mtak.hu/120597/2/97_strategiai_eforejelzes_modszertana.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 28.)

²⁸ Concept Development and Experimentation, NATO CD&E Handbook. 2.01. version. NATO's Warfare Development Command, ACT Transnet, 03. 2021. <https://act.nato.int> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

egymást, bevált képességfejlesztő eszköznek számítanak, amelyek csak együtt vezetnek el a Szövetség átalakulásához. A CD&E (*Concept Development and Experimentation*) kifejezéssel leírt NATO integratív elmélet első (meghatározó) eleme képezi vizsgálatom tárgyát. A koncepció egyszerűen szólva egyenlő a probléma megoldásának ötletével, amely egy hiányzó képességkövetelményt fogalmaz meg, vagy egy meglévő képesség megújítását célozza technológiai vagy szervezeti innováció útján. A *NATO terminológiai szótár* szerint a koncepció „rendszerint egy dokumentumban közzétett egyezményes elképzelés vagy idea, amely útmutatást nyújt a különböző szakterületek számára szakpolitikai koncepciók, eljárások lehetséges kifejlesztéséhez”.^{29,30} Ebből fakadóan a koncepciófejlesztés egy olyan folyamat, melynek célja, hogy megoldást találjon különböző szintű képességhiányokra vagy részképességekre.³¹ Ilyen értelemben kapcsolódik a képességfejlesztéshez (képességhiányok megszüntetése), és ezen keresztül a transzformációhoz, mert a képességhiányok, részképességek problémáját kívánja megoldani.³²

A CD&E-vel a NATO Katonai Bizottság (MC) már 2000 óta foglalkozik, 2009-ben fogadta el a koncepciófejlesztés és -kísérletek szakpolitikai koncepcióját. A Katonai Bizottság elvei meghatározták a CD&E szerepét a transzformációs célok támogatásában, tisztázták a különböző szereplők felelősségét, és rögzítették a folyamat legfontosabb mérföldköveit.³³ Az MC hangsúlyozta a koncepciófejlesztés és -kísérletezés eszközjellegét, a kreativitás, az innováció és a „kereteken kívüli” gondolkodás fontosságát, mert csak ezek segítségével lehet a Szövetség alkalmazkodását segítő képességeket fejleszteni. A képességfejlesztés magában foglalja az elemzést, a képességigények azonosítását, amelyek származhatnak a lehetséges jövőbeni igényekből, a középtávú tervezés követelményeiből, levont tanulságokból vagy sürgősen megoldandó problémákból. A koncepció fogalma és felfogása az elmúlt évtizedben konstans változott, a koncepciófejlesztés kontextusában ma egy átfogó jellegű, kidolgozott képességfejlesztési javaslatot jelent, mely egy adott problémára vagy kihívásra jelent megoldást, vagy egy kínáló lehetőség, előny kihasználására vonatkozik. A képességfejlesztés folyamata az alábbi szakaszokból áll: 1. kezdeményezés, 2. kutatás, 3. fejlesztés, 4. finomítás és validáció, majd 5. jóváhagyás (2. ábra), amelyet megelőz egy előkészítő és egy záró szakasz. A folyamatban fontos szerepe van az elemzésnek, amely korai szakaszban kifejezi az érdekelt felek céljait, érdekeit és elvárásait, beazonosítja a lehetséges területeket és helyszíneket, a megoldási koncepciót és működési attribútumait, támogatja a kísérletek lefolytatását. Mivel egy koncepció kidolgozása folyamatosan előrehalad az elemzési tevékenység során, fontos feladat megfelelő adatok és bizonyítékok gyűjtése a javasolt megoldások racionális megfogalmazására, hatékony megoldására, a lehetséges kockázatok minimalizálására. Ebből az is következik, hogy nem számít koncepciónak már létező képesség javítása, művelési vagy harcászati eljárások, technikák módosítása, még akkor sem, ha a módosítás

²⁹ NATO Glossary of Terms and Definitions. AAP-06, Edition 2019. NATO Standardization Office, Brussels, 31. https://infostore.saiglobal.com/en-gb/standards/aap-06-2019-735860_saig_nato_nato_2796626/ (Letöltés időpontja: 2021. 08. 12.)

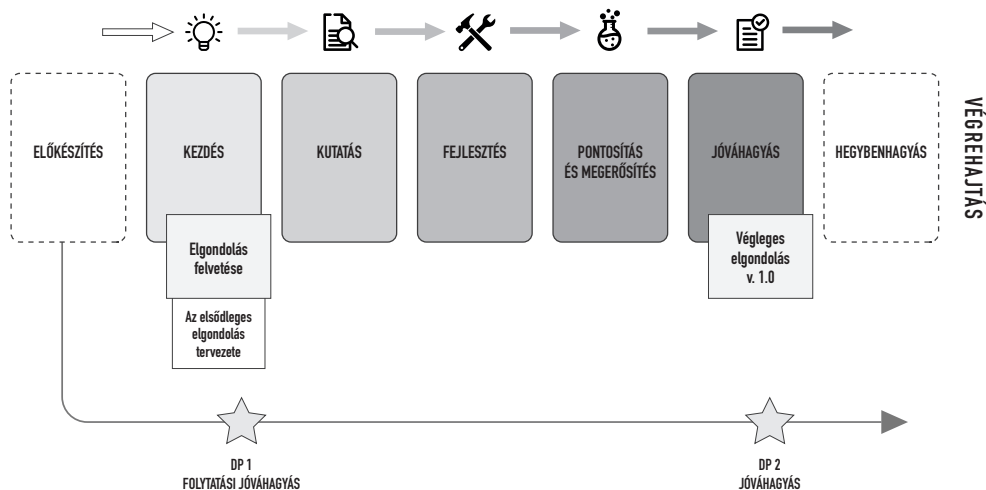
³⁰ NATO Term. <https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

³¹ Concept Development: Process aimed at identifying conceptual solutions to capability shortfalls or gaps.” Forrás: MC 0538 (Policy for NATO CD&E). <https://apps.dtic.mil> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

³² NATO CD&E Handbook: i. m. 21.

³³ Han de Nijs: Concept Development and Experimentation Policy and Process: How Analysis Provides Rigour. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA584337.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 18.)

érinti a DOTMLPFI³⁴ összetevőit. Nem koncepciók transzformációs értelemben a műveleti elgondolások³⁵ és a tudományos kutatások eredményeit összegző jelentések, tanulmányok vagy értekezések. Ez utóbbi dokumentumok alapján képezhetik a koncepciófejlesztésnek azzal, hogy képességhiányokat tárnak fel, ötleteket vetnek fel és javaslatokat tesznek a megoldás kidolgozására.³⁶

2. ábra A koncepciófejlesztés folyamata

Forrás: NATO CD&E Handbook 10.

A koncepció tehát egy módszer vagy egy rendszer leírása egy katonai képesség alkalmazására, egy meghatározott cél elérésére. A koncepció fogalma kiterjedhet a legmagasabb szintű és legszélesebb értelmezéstől, az egészen átfogó elképzelésektől a legszűkebb értelmezésekig, amikor a koncepció csak egy technológiai részletre vagy egy adott kiképzési rendszerre vonatkozik. A koncepció lényege a meghatározott célt szolgáló módszer leírása. Sem a cél, sem a képesség önmagában való leírása nem jelent koncepciót; a koncepciót az jelenti, amikor elmagyarázza, hogyan lesz a cél elérhető a rendelkezésre álló képességek felhasználásával.³⁷ A katonai doktrínák valójában a koncepció eredményeit rögzítik és formalizálják.³⁸

Ma a koncepciófejlesztés és -kísérletek alkalmazott tudomány, amely a tudomány struktúrájának és módszereinek alkalmazásával segíti a jövő katonai képességeinek kialakítását. A tudományos módszerek alkalmazása lehetővé teszi olyan korszerű, innovatív és jövőbe látó megoldások kidolgozását, melyeket a katonai szervezetek hagyományos hierarchiájában nehéz volna elérni. További előny, hogy a koncepciófejlesztés és -kísérletek folyamata költség- és forráskímélő, és nem éri be azzal, hogy elméleti megoldásokat találjon, hanem

³⁴ Doctrine, organisation, training, material, leadership, personnel, facilities and interoperability: doktrína, szervezet, kiképzés, anyagi eszközök, vezetés, személyi állomány, elhelyezés és együttes működési képesség.

³⁵ Concept of Operations.

³⁶ NATO CD&E Handbook: i. m. 21–22.

³⁷ Ivo Pikner et al.: How to Develop Capstone and Operational Concept for Future Operations and Why? Conference Paper, 06. 2012. https://www.researchgate.net/publication/305993587_Military_Operating_Concepts_Development (Letöltés időpontja: 2021. 08. 17.)

³⁸ CD&E Method Description, 50. <https://apps.dtic.mil> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

azokat kipróbálja, teszteli, és csak a kísérletekben is életképesnek bizonyult megoldások megvalósítására tesz javaslatot. Ugyanakkor látni kell, hogy a koncepciófejlesztés megfelelő keretek és definíciók nélkül hibás elképzelésekhez, rendszertelen ötletelésekhez vezethet, még ha azok a politikai stratégiai szintről, a védelmi ipar beszállítóitól vagy egyéb partnerszervezetektől érkeztek is. A koncepciófejlesztés eredményei valóban költség- és erőforráskímélők, de maga a módszer és annak infrastrukturális háttere mégis jelentős emberi erőforrásokat köt le.

A NATO-koncepcióalkotás előnye, hogy összegezni tudja a szövetségi és tagállami forrásokat és lehetőségeket. A kisebb országoknak (ilyen például Magyarország is), amelyek nem képesek a koncepciófejlesztés és -kísérletek teljes folyamatát elvégezni, vagy nagyszabású projektekbe kezdeni, célszerű együttműködni és csatlakoznia más, nagyobb országok koncepciófejlesztéséhez (például munkacsoportok, konferenciák és kísérletek), vagy egész egyszerűen a már kidolgozott és bevált koncepciókat átvenni és a nemzeti viszonyokra alkalmazni, módosítani. A közös tevékenység révén a nemzeti szinten rendelkezésre álló forrásoknál jelentősen több forráshoz férhetnek hozzá. Ez a költséghatékonyság lehetővé teszi azt is, hogy közösen nagy forrásigényű projektek eredményeibe is betekintést nyerjenek, alkalmazkodjanak azokhoz és fokozzák az interoperabilitást. A nemzetközi koncepciófejlesztés és -kísérletek tevékenységeiben való részvétel kedvező hatással van a kis országok innovációira, koncepciófejlesztésére, és a folyamatban részt vevő nemzeti szervezetek is jobban megértik a nemzetközi trendeket és folyamatokat, valamint a koncepciókat is szélesebb körben fogadják el és hajtják végre.³⁹

VÉDELMI TERVEZÉS ÉS KONCEPCIÓFEJLESZTÉS

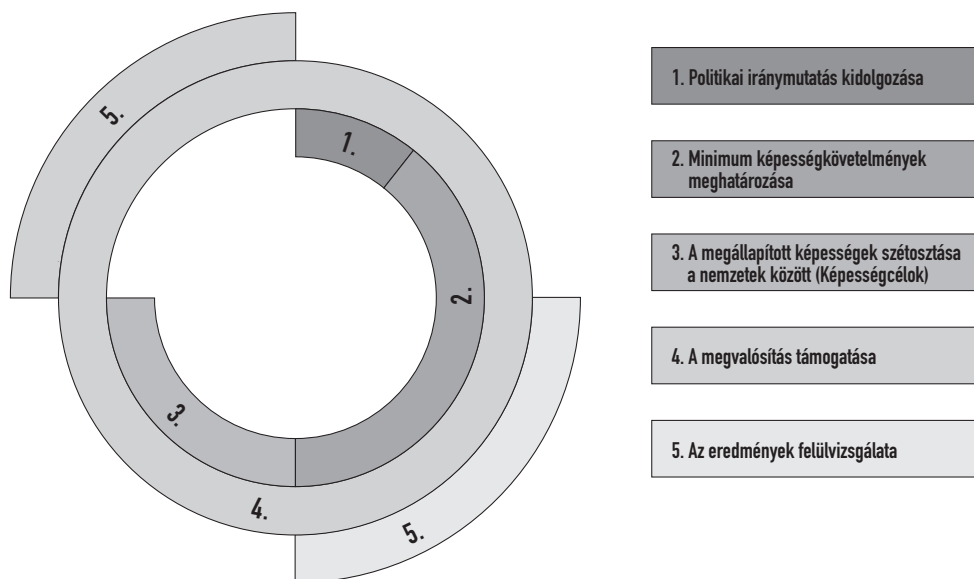
Mivel a koncepciók céljai a stratégiai céloktól egészen a technológiai célokig terjedhetnek, a következőkben megvizsgáljuk, hogy politikai és katonai stratégiai szinten milyen koncepciók kidolgozására születhetnek döntések. A legfőbb döntéshozó szerv, a NATO Észak-atlanti Tanács (NAC) jogosult dönteni az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének stratégiai koncepcióiról, a fejlődés irányairól, alapvető feladatairól és követendő politikájáról. Itt születnek a koncepciófejlesztés fő irányai, mint például 2021-ben egy új stratégiai koncepció kidolgozásának elvi és gyakorlati követelményei. A NAC üléseit a NATO Központ civil munkaszervezete, a Nemzetközi Törzs (*International Staff* – IS) készíti elő, amely nyomon követi az aktuális globális biztonságpolitikai folyamatokat és változásokat, összeállítja az aktuális találkozók témáját, emellett kidolgozza a döntési javaslatokat. A munka a szervezeti felépítésnek megfelelő bizottságokban folyik, amelyekben a nemzetek képviselői is részt vesznek. Védelmi tervezési szempontból meghatározó fontosságú testület a Védelmi Tervezési Szakpolitikai Bizottság (*Defence Policy and Planning Committee* – DPPC[R]), amely megerősített formátumban működik, amely a NATO védelmi tervezési folyamatát (NDPP) irányítja. Itt születik meg az alaprendeltetéssel kapcsolatos védelmi tervezési politikai iránymutatás (*Defence Planning Political Guidance* – DPPG), a NATO ambíciószintjével (*Level of Ambition* – LoA) együtt.

Az Észak-atlanti Tanács legfontosabb katonai tanácsadó testülete a Katonai Bizottság (*Military Committee* – MC), amelynek tevékenységét a NATO Központ katonai szerve, a Nemzetközi Katonai Törzs (IMS) segíti. Az IMS együttműködik az IS-szel, elemzi, értékeli

³⁹ Uo. 8.

és kiegészíti a politikai iránymutatásokat, illetve „lefordítja” katonai nyelvre. A Katonai Bizottságban születnek meg a katonai stratégiai döntések, katonai koncepciófejlesztési igények, illetve védelmi tervezési irányok. Itt határozzák meg a két Stratégiai Parancsnokságnak (ACO, ACT) a politikai szándékokból következő feladatokat, köztük a kidolgozandó koncepciókat is. A két hadászati (stratégiai) parancsnok illetékességüknek megfelelően vagy közösen kidolgozza a meghatározott koncepciókat, amelyeket felterjeszt a Katonai Bizottságon keresztül a politikai szintre. Nagyon leegyszerűsítve úgy lehetne megfogalmazni, hogy amikor az Észak-atlanti Tanács katonai javaslatot kér egy nagyobb biztonsági problémára, a hadászati parancsnokok kidolgozzák a megoldási lehetőségeket, és megmondják, milyen erőforrások szükségesek. A nemzetek ezeket véleményezik megvalósíthatósági szempontból (mennyi erőt és eszközt fognak adni a végrehajtásra), az IMS kidolgozza, mi az, ami elérhető, a Katonai Bizottság ezt katonai szempontból véleményezi, az Észak-atlanti Tanács pedig dönt a megvalósításról. Bár ez egy lépcsőzetes tevékenység, de szoros koordinációval és együttműködéssel valósul meg. Ebbe a folyamatba illeszkedik bele az NDPP is, amelynek az a feladata, hogy a meghatározott ambíciószinthez megfelelő katonai képességeket biztosítson, hogy a műveleti hadászati parancsnok (*Supreme Allied Commander Europe – SACEUR*) képes legyen a NAC által meghatározott műveleteket és feladatokat végrehajtani. A NATO rövid távra (0–6 év), középtávra (7–19) és hosszú távra (19+) tervez.^{40, 41, 42}

Az NDPP egy négyéves, ciklikus, egymásba kapcsolódó és a különböző ciklusok egymásra épülésén alapuló folyamat. Alapvetően öt lépésből (fázisból) áll (3. ábra).

3. ábra Az NDPP folyamata

Forrás: Kiss: i. m.

⁴⁰ Pavel Fleischer: NATO Defence Planning Process: Implications for Defence Posture. *Securotologia*, 01. 12. 2015. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-0ab728cb-2fc2-4e51-9e04-f149781368e1> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 15.)

⁴¹ Németh Gergely: A védelmi szektor transzformációját befolyásoló tényezők. PhD-értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2017, 194–198. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/11114> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 16.)

⁴² Kiss Károly: Az NDPP tervezés folyamata. (Előadás.) Budapest, 2019.

A *politikai iránymutatás* kidolgozása közel egy évig tartó koordinált tevékenység, főként a Nemzetközi Törzs (IS) felelőssége, de a Nemzetközi Katonai Törzs (IMS) és a hadászati parancsnokok is javaslatot fogalmaznak meg hozzá. A képességek meghatározása az ACT feladata, együttműködésben az ACO-val, az ACT alá rendelt szervezetekkel, a kiválósági központokkal, az ipari és az akadémiai szféra szereplőivel, figyelembe véve a folyamatban lévő és befejezett koncepcionális tanulmányokat, az ACT által kidolgozott stratégiai trendelemzéseket (SFA, FFAO), a műveletekben megszerzett tapasztalatokat, az ACO műveleti terveit és más tényezőket.

A *képességek elosztását* katonai és szakmai alapon az ACT NDPP-ért felelős szervezete (*Allied Command Transformation Staff Element Europe – ACT SEE*) végzi két vezérelv mentén: észszerű biztonsági kihívások és igazságos teherelosztás alapján. Ez a védelmi tervezés egyik kényes pontja, hogy minden tagállam a reális kihívásokkal szembenézve, valamint a teljesítőképességéhez mérten, mégis a megfelelő kihívást mérlegelve járuljon hozzá a közös védelemhez. Az ACT által a tagállamok részére javasolt képességcélokat közös szakmai megbeszélésen (*Joint Consultation*) egyeztetik a nemzetekkel, amely konzultációk a fővárosokban zajlanak. Egyetértés esetén a NATO Nemzetközi Törzs átveszi a kidolgozási felelősséget, és kialakítja a nemzetek végleges képességcéljait, amelyeket a multilaterális tárgyalásokon fogadnak el Brüsszelben.

A *megvalósítás támogatása* egy folyamatos tevékenység, amit az IS Védelmi Befektetési Igazgatósága felügyel. Amennyiben a nemzetek segítséget kérnek, a befektetési divízió segítséget nyújt a fejlesztési folyamat menedzselésében, módszertani támogatást ad, összeköttetést biztosít különböző K + F + I szervezetekkel, hadiipari cégekkel és beszállítókkal.

Az *eredmények felülvizsgálata* két évente történik, amelyért a Nemzetközi Törzs felelős (politikai szint). Az áttekintés a védelmi tervezési képességi kimutatás (*Defence Planning Capability Survey – DPCS*) kitöltésével kezdődik, amelynek elemzése után az IS védelmi tervezési szakemberei – az ACT SEE szakértőinek támogatásával – ellátogatnak minden szövetséges állam fővárosába, és a bilaterális tárgyalások keretében megbeszélik, hogy a védelmi stratégiai tervek, a képességcélok és a költségvetési prognózisok milyen formában támogatják az adott ország NATO-hozzájárulását. A kétoldalú tárgyalásokat követően az IS multilaterális tárgyalásokat tart Brüsszelben, amikor is a döntések konszenzussal születnek, de az érintett tagország nem vesz részt a szavazásban. Ezzel a döntési módszerrel (konszenzus mínusz 1 elv) fogadják el minden ország képességjelentését, a NATO értékelő elemzését, amelyek alapján megállapítják a kitűzött célok teljesítésének lehetőségeit.^{43, 44}

A Védelmi Tervezési Rendszer bemutatására azért volt szükség, mert az NDPP-t is átszövi a koncepciófejlesztés, amely több szinten, egymással összekapcsolódva, egymást támogatva, de számos esetben egymástól függetlenül is történhet. A NATO egészét érintő koncepciók kidolgozása lehet például egy-egy, a globális biztonsági helyzet változására adandó válasz megfogalmazása, amely a NAC feladatszabása alapján történik. Ilyen volt például a közelmúltban a Készenléti Kezdeményezéshez (*Readiness Initiative – RI*), a NATO Vezetési Struktúra adaptációjához (*NATO Command Structure – NCS*) vagy az átfogó hadviselési koncepcióhoz (*NATO Warfighting Capstone Concept – NWCC*)⁴⁵ kapcsolódó

⁴³ Kereki László: Részvétel a szövetségi védelmi tervezési rendszerben. In: Szenes Zoltán – Tóth Péter (szerk.): Tíz éve a NATO-ban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009, 79–86.

⁴⁴ Szenes–Siposné: i. m.

⁴⁵ A NATO Katonai Bizottság 2021. január 15-i ülésén hagyta jóvá az átfogó hadviselési koncepciót (NATO Warfighting Capstone Concept). https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_172451.htm (Letöltés időpontja: 2021. 08. 12.)

dokumentumok kidolgozása, amelyek azonban titkos minősítésűek. Idesorolható az északi-sarki összehangolt elrettentési képesség aktiválásának koncepciója (*Enabling Coherent Deterrence Concept*), amely viszont nyilvános, és a dokumentumon jól tetten érhető a politikai-katonai stratégiai szintű koncepciófejlesztés sajátosságai. Ezek átfogó, a teljes Szövetségre hatást gyakorló tanulmányok, amelyek rendszerint több évig tartó koordinált munkával (IS, IMS Stratégiai Parancsnokságok, biztonságpolitikai szakértők stb.) készülnek, és végül a NAC fogadja el őket. Az alacsonyabb szintű, katonai stratégiai tanulmányokat, koncepciófejlesztéseket sok szempont generálhatja. Ilyenek lehetnek például a technológiai fejlődés, a műveleti tapasztalatok, a katonai harcászati módszerek változásai, egy-egy haderőnem új harceljárásra vonatkozó igénye vagy a potenciális ellenség/ellenfél módszereiben bekövetkezett változások. Hasonló példa még a hibrid hadviselés koncepciója, az új légi-erő-koncepció, vagy az összhaderőnemi műveletek városi környezetben (*Joint Operations in Urban Environment*) koncepciója. Ezek az elgondolások természetesen kidolgozottsági fokuknak megfelelően, részben vagy teljes egészében bekerülnek az NDPP ciklusába, ahol végrehajtásukat konkrétan megtervezik.

KONCEPCIÓFEJLESZTÉS ÉS TRANSZFORMÁCIÓ

A koncepciófejlesztés alapfogalmainak tisztázásakor elsőként a tágabb értelmezési tartományt, a transzformációt kell értelmezni,⁴⁶ mert a cikkben a koncepciót csak ebben az értelemben használom. A transzformációról szóló koncepciókat ugyanis világosan meg kell különböztetni a stratégiai,⁴⁷ a hadműveleti⁴⁸ és harcászati koncepcióktól,⁴⁹ amelyek konkrét katonai cselekményekhez és nem a haderő átalakításához kapcsolódnak. A doktrínafejlesztéseket szabályozó szövetségi kiadvány, az AAP-47 doktrína is hangsúlyozza a stratégiai és műveleti koncepciók közti különbségeket, és hozzáteszi, hogy a NATO stratégiai koncepciók, amelyek közvetlen hatást gyakorolnak a Szövetség politikájára, stratégiájára és a doktrínákra, a műveletek alapját képezik, tehát nem tárgyai a koncepciófejlesztés és -kísérletek eljárásának. A műveleti koncepciók ezzel szemben hadműveleti vagy harcászati szintű problémákra nyújtanak megoldást, és ezért validálásuk során át kell menniük a koncepciófejlesztés és -kísérletek rendes eljárásain is.⁵⁰

A gyorsan változó környezet és a korábbiaknál is sokkal gyorsabb ütemű technológiai fejlődés megköveteli valamennyi hadseregtől a képességek folyamatos fejlesztését és átala-

⁴⁶ Bene Gyula: A transzformáció kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a nemzeti védelmi tervezési rendszerben. In: Pohl Árpád (szerk.): Biztonság és honvédelem. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 723–742. <https://webshop.ludovika.hu/termek/szakkonyvek/hadtudomany-szakkonyvek/biztonsag-es-honvedelem/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 22.)

⁴⁷ Stratégiai koncepció (strategic concept): a stratégiai helyzet felmérésének eredményeként elfogadott cselekvési változat. A végrehajtandó feladat általános megfogalmazású kihirdetése, ami eléggé rugalmas ahhoz, hogy lehetővé tegye felhasználását a belőle következő katonai, diplomáciai, gazdasági, lélektani és más intézkedések kialakításában. (Forrás: ITAB.)

⁴⁸ Elgondolás (concept of operations): a megszabott feladat végrehajtása érdekében a parancsnok által kiválasztott cselekvésmód világos és tömör megfogalmazása. (Forrás: ITAB.)

⁴⁹ Harcászati elgondolás (tactical concept): később kialakítandó harcászati doktrína nagy vonalakban felvázolt alapvetése. (Forrás: ITAB.)

⁵⁰ Allied Administrative Publication AAP - 47(B) 1-4.

kítását, hogy megfeleljenek a mindenkori kihívásoknak.⁵¹ Ugyanakkor az adaptáció mellett a technológiai előny megőrzésének és a működési környezet proaktív alakításának igénye megköveteli a transzformációs szervezeti kultúra kialakítását és szervezeten belüli létrehozását.⁵² A transzformáció rugalmasságot és magas fokú alkalmazkodóképességet biztosít a katonai szervezetek részére, amit új elgondolások kidolgozásával és megvalósításával, illetve hatékonyabb képességek és rugalmasan alkalmazkodó szervezetek kialakításával érnek el. A NATO és a tagállamok nagy jelentőséget tulajdonítanak a transzformációnak, és arra a folyamatos megújulás, átalakulás motorjaként tekintenek. A katonai transzformáció „folyamatos és proaktív folyamat innovatív koncepciók, doktrínák és képességek fejlesztésére és integrálására a katonai erők hatékonyságának és interoperabilitásának javítása érdekében”.⁵³ A transzformáció célja a jelen és a jövő kihívásaira hatékony válaszadási képességet biztosító katonai erő létrehozása, amely kellően integrált, megfelelő reagálóképességgel bír és hiteles elrettentést jelent. Ehhez a haderőnek rendelkezni kell a szükséges vezetési, irányítási és logisztikai rendszerrel, fegyverzettel és felszereléssel, megfelelően kiképzett, motivált állománnyal, bevethető és fenntartható katonai képességekkel.

A transzformációt a NATO 2002. novemberi, prágai csúcstalálkozóján hozott döntésnek megfelelően, a 2004-ben megalakult Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (*Allied Command Transformation – ACT*) vezényli. A transzformáció feladatait a korai években (2003 és 2007 között) a tagállamok szűkebben, alapvetően a haderők technológiai modernizációjaként értelmezték, amely előtérbe állította az információs technológia fejlesztését. Röviden: az információs technológia fejlesztése került a célkeresztbe. 2007 után egy sokkal kiegyensúlyozottabb megközelítés kezdett kialakulni, amely az alapvető képességfejlesztési feladatokon túl a doktrína, kiképzés és oktatás fejlesztésére, valamint a hosszabb távú stratégiai tervezésre helyezte át a hangsúlyt. A Szövetséges Transzformációs Parancsnokság felismerte, hogy a NATO sikeréhez rugalmasabb és alkalmazkodóbb erőkre van szükség, amelyek képesek integrálódni és hatékonyan együtt tudnak működni a hadszíntéren. Ugyanakkor a hatékonyság elérésével a transzformáció nagyobb hangsúlyt fektetett a humán erőforrásokra és a kreatív megközelítésen alapuló tervezésre.⁵⁴

A következő oldalon látható 4. ábra szemlélteti a transzformáció folyamatát és kapcsolatát a CD&E (konceptiófejlesztés és -kísérlet) rendszerrel.⁵⁵ Amint látható, a konceptiófejlesztés a rövid és középtávú képességekvetelményekre, illetve a meglévő képességek közötti különbségekre dolgoz ki megoldásokat, képességjavító lehetőségeket. A CD&E eredményei tagállami vagy közös finanszírozású haderőfejlesztési javaslatokban és a doktrínákban jelennek meg.

A doktrínák azok a dokumentumok, melyek alapvetően befolyásolják a haderő gondolkodását a haderőfejlesztés egyéb (OTMLPFI) területén.

Eszerint a doktrínákban foglalt vezérelvek nyomán indul meg a szervezeti (O: *Organisation*) és a kiképzési átalakítás (T: *Training*), új hadfelszerelés beszerzése (M: *Material*), a vezetés korszerűsítése (L: *Leadership*), személyügyi követelmények megállapítása (P: *Personnel*), intézményi megújítás (F: *Facilities*) és a haderő szabványosítása (I: *Interoperability*).

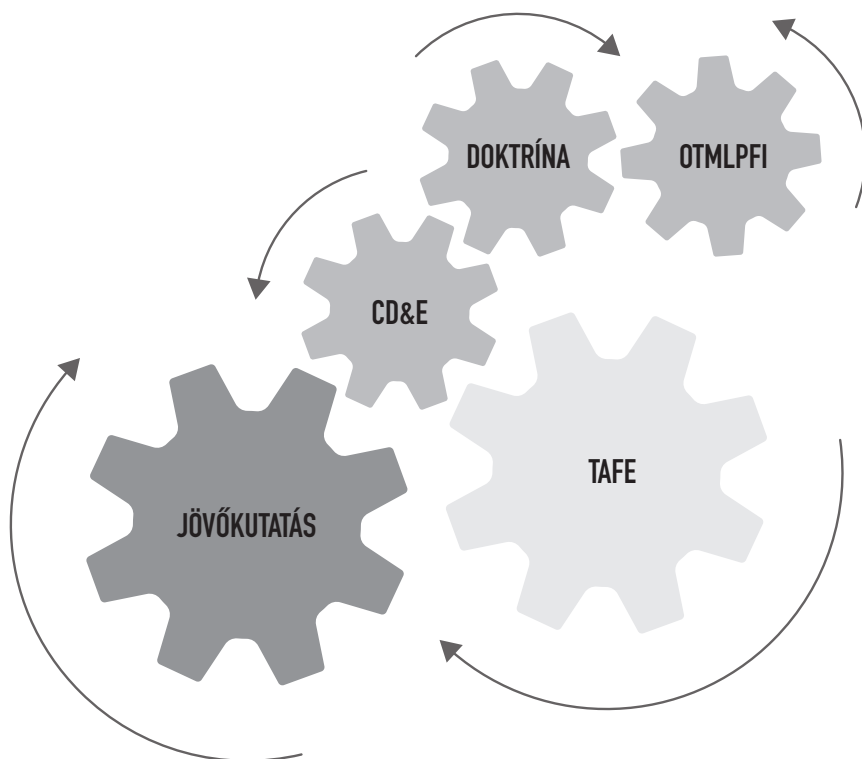
⁵¹ Arthur K. Cebrowski: Transforming Transformation. Will it Change the Character of War. Discussion Paper, 2004. https://www.researchgate.net/publication/265268950_Transforming_Transformation_-_Will_it_Change_the_Character_of_War (Letöltés időpontja: 2021. 08. 25.)

⁵² Mező (2019): i. m.

⁵³ NATO Term.

⁵⁴ Ezt a NATO 2010-ben elfogadott új stratégiai koncepciója átfogóan tükrözi.

⁵⁵ Concept Development & Experimentation.

4. ábra A transzformációs körfolyamat (részlet)

Forrás: Mező (2019): i. m. 91.

KONCEPCIÓFEJLESZTÉS ÉS TERMINOLÓGIA

A NATO-terminológia fejlesztését a NATO Szabványosítási Iroda (*NATO Standardisation Office* – NSO) felügyeli.⁵⁶ Az NSO a NATO Szabványosítási Bizottság (CS) és a NATO Katonai Bizottság alárendeltségében tevékenykedik. A hivatal feladatkörébe tartozik – többek között – a terminológiai irányelvek és szakpolitikák kidolgozása (NATO terminológiai direktíva, irányelvek a NATO-terminológia fejlesztésére és publikálására), amelyet a Szabványosítási Bizottság „jegyez”. A hivatal része a NATO Terminológiai Iroda (*NATO Terminology Office* – NTO), amely „vezényli” a terminológiai fejlesztési munkákat és elkészíti a terminológiai programot. Az iroda kezeli és fejleszti a NATO Terminológiai Adatbázist (*NATO Terminology Database* – NATOTerm), egy-egy kifejezés sorsának nyomon követését pedig a terminológiai nyomkövető formanyomtatvány (*Terminology Tracking Form* – TTF) teszi lehetővé. Ez a folyamat valamennyi NATO-szervezet és -tagállam számára egyaránt ismert, átlátható és követhető. A NATOTerm nemcsak fogalmak és kifejezések gyűjteménye, hanem

⁵⁶ NATO Standardization Office. A hivatal vezetője jelenleg magyar, Gulyás Zoltán dandártábornok. <https://nso.nato.int/nso/home/main/home> (Letöltés időpontja: 2021. 04. 17.)

egy eszköz, amely megosztja a tudást a Szövetségben. Az elfogadott fogalmak közös felfogást és közös megértést biztosítanak, amely lehetővé teszi az egységes értelmezést és megértést.⁵⁷

A Terminológiai Iroda az egész Szövetségben „gyűjti” az új kifejezéseket, fogalmakat, javaslatokat. Az új kifejezésre vonatkozó kezdeményezéseket a terminológiai munkacsoportok vagy koordinátorok megvizsgálják, és megkeresik azokat a szakértőket, akik kompetensen tudnak nyilatkozni, állást foglalni az új kifejezéssel kapcsolatban. A folyamat során folyamatosan konzultálnak és tájékoztatják az NTO-t, illetve azokat a testületeket, amelyeket érint az adott szakkifejezés. Amikor a felelős feladatszabó előljáró⁵⁸ saját belső testületeivel lefolytatta az egyeztetést, akkor kerül fel az adatbázisba a kifejezés mellé a „TA jóváhagyott”. A TA (*Tasking Authority*) által jóváhagyott kifejezést a többi érintett nemzetközi és tagállami szervezet is véleményezi. Egyetértésük esetén a kifejezés „TA jóváhagyott, egyeztetés alatt” címkét kap az NTDB-ben. Vita esetén egy választott döntőbizottság (*Ad Hoc Working Group* – AHWG) dönt a kifejezésről. A NATO által egyeztetett kifejezés utolsó véleményezését a tagállamok végzik el csendeljárás keretében, majd ezt a formális egyeztetést követően válik egy kifejezés „NATO-egyezményessé”. A közös terminológiahasználat fontos feladat a CD&E és a szabványosítási folyamatban, ezért szövetségi és tagállami szinten egyaránt nagy figyelmet igényel. A terminusok világos analízise, a fejlesztés elvei és a benne részt vevők széles köre garanciát jelent arra, hogy a terminológia egyértelmű és pontos legyen, betöltse szerepét a kommunikációban és a doktrínák fejlesztésében.

Panajotu Kosztasz doktori értekezéséből⁵⁹ kiderül, hogy a katonai terminológia honosítása Magyarországon nem ismeretlen feladat, hiszen a történelmi fejlődés során először német (19–20. század), majd orosz nyelvről (20. század második fele) kellett magyar szaknyelvet alkotni. Bajza József már 1843-ban rávilágított arra, hogy „a megfelelő terminusok megalkotásához egyaránt szükséges a nyelv szabályainak és az adott szaktárgynak a mély ismerete”.⁶⁰ A NATO- (és EU-) tagság fokozott követelményeket támaszt az együttműködési képesség fenntartása érdekében, amiről a fokozódó nemzeti önállóság törekvései között sem felejtkezhetünk el. Fontos hangsúlyozni, hogy az interoperabilitás egyik központi eleme és döntő tényezője a közös katonai gondolkodás, valamint az azokat magukban foglaló katonai doktrínák és terminológiák maradéktalan átvétele.⁶¹ Kézenfekvő, hogy a szövetségihez hasonló szabályozást vezessünk be saját nemzeti doktrínáink elkészítésére, és a lehető legnagyobb mértékben támaszkodjunk a már elért szövetségi doktrinális eredményekre. A Magyar Honvédségnek is jól felfogott érdeke, hogy terminológiafejlesztési rendszere kompatibilis legyen a NATO terminológiai rendszerével olyan formában, hogy miközben minél több

⁵⁷ Mező András: A terminológiai egységsítés folyamata a NATO-ban és a Magyar Honvédségben. *Sereg Szemle*, X. évf. 3., 2012/7–9., 80–86.

⁵⁸ „A NATO szabványosítási programjában egy felsőbb szintű NATO-bizottság, ami szabványosítási egyezmények kidolgozása és szövetségi kiadványok elkészítése érdekében jogosult a neki alárendelt munkacsoportnak feladatot szabni.” (Forrás: NATOTerm.) Feladatszabó előljáró például a katonai műveletek tekintetében a Military Committee, a fegyverzetfejlesztésben a Conference of National Armaments Directors stb.

⁵⁹ Panajotu Kosztasz: Az angol katonai terminológia adaptálásának kérdései. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013. <https://adoc.pub/az-angol-katonai-terminologia-adaptalasanak-kerdesei.html> (Letöltés időpontja: 2021. 09. 01.)

⁶⁰ Idézi: Fóris Ágota: Hat terminológiai lecke. *Lexikográfia Kiadó*, Pécs, 2005, 62. <https://mek.oszk.hu/09200/09278/09278.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 30.)

⁶¹ Mező András: A Magyar Honvédség terminológiai fejlesztésének és harmonizációjának elvei. *Sereg Szemle*, 2013/4., 42–55. <https://honvedelem.hu/files/files/43460/seregszemle-4-internet.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 03. 27.)

katonai egyezményes kifejezés adaptálására törekszünk, nagyon figyelniük kell magyar nyelvünk megőrzésére. Így tehát olyan magyar szakkifejezéseket kell találnunk az angol kifejezések fordítására, melyek szakszerűen fejezik ki a fogalmat, de szabatosak, érthetőek és a katonai szakma széles körei is támogatják, illetve használják.

A katonai terminológia kutatásaiban és a nyelvi képzésben hagyományosan fontos szerepet játszik az NKE HHK Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus, ahol többen (például Panajotu Kosztasz) végeztek fontos katonai szaknyelvi kutatásokat. Az intézet munkatársai és affiliálódó kutatók (például Jakusné Harnos Éva, 2017) fontos feladatokat látnak el a nyelvi képzésben, a katonai terminológia oktatásában. Az Idegennyelvi Lektorátus tanárai nemcsak az angol, hanem a francia, német, orosz, illetve más külföldi hallgatók esetében a magyart mint idegen nyelvet is oktatják. A nyelvkönyvek, nyelvvizsga-felkészítést támogató anyagok, idegen nyelvi gyakorlati feladatok jelentősen segíthetik az MH terminológiafejlesztő munkáját, ha a haderő (az új MH Transzformációs Parancsnokság) igényt tart rá.

A katonai terminológia fejlesztésében jelentős mérföldkő volt a 2015-ben napvilágot látott *Katonai terminológiai értelmező szótár*,⁶² amelynek katonai szakmai szerkesztői M. Szabó Miklós és Mező András voltak, terminológiai kérdésekben pedig szakértőként Fóris Ágotához (a Terminológiai Kutatócsoport vezetője, a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsának elnöke) fordultak. Bár ma már a szótár frissítésre szorul, a kiadvány a civil nyelvészetben is komoly figyelmet kapott. A szótárt a Honvéd Vezérkar (ma Magyar Honvédség Parancsnoksága) kezdeményezésére készítették annak érdekében, hogy a honvédelmi ágazati terminológia megfeleljen a kor megváltozott igényeinek és követelményeinek. A mű előzményeként az 1972-ben napvilágot látott, 2000 szócikkből álló *Katonai értelmező szótárt*,⁶³ valamint az 1985-ben megjelent 6000 címszavas *Katonai lexikont*⁶⁴ említhetjük. Ezekkel a munkákkal már megalkották a magyar katonai elmélet alapfogalmait, amelynek újdonságát a meghatározások tudományos jellegű magyarázatokkal történő kiegészítése, illetve a rendszerbe foglalás ambíciója jelentette.

A 2015. évi *Katonai terminológiai értelmező szótárról* Tamás Dóra Mária írt recenziót,⁶⁵ aki hangsúlyozta, hogy a szótár többletértékét a rendhagyó módon készült terminológiai elvek és módszerek alkalmazása adja, amely szakított a Magyarországon hagyományos lexikográfiai szempontok alapján készült nyomtatott szótárakkal. A recenzens ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a szótár mikrostruktúrája nem tér el a hazai szótárszerkesztési gyakorlattól. A szerkesztők a szócikkeket három részre osztották: bevezetésre (*szócikkfej*), értelmező és definitív részekre (*szócikktest*) és kiegészítő leírásokra (ezt *szócikkvégnék* nevezzük a klasszikus lexikográfiai megnevezések nyomán). Ezek az adatok kiegészülnek a címszóra vonatkozó adatokkal – amelyek általában a szakterületi rövidítést jelentik –, valamint definícióval, amennyiben a terminus több fogalmat is takar. A szócikkvégnék további

⁶² Katonai terminológiai értelmező szótár, Zrínyi Kiadó, 2015. A szótárt Berkáné Danesch Marianne szerkesztette, katonai szakmai szerkesztői feladatokat néhai M. Szabó Miklós altábornagy (1942–2021) és Mező András alezredes látta el, terminológiai szakértőként Fóris Ágota (a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsának elnöke) tevékenykedett. A szótár szerkesztését hétfős katonai szakértői csoport segítette, akiknek szakmai munkássága lefedte a katonai szaknyelv (hadtudomány) teljes területét.

⁶³ Tóth Lajos: *Katonai értelmező szótár*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1972.

⁶⁴ Damó László (főszerk.): *Katonai lexikon*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985.

⁶⁵ Tamás Dóra Mária: Berkáné Danesch Marianne (szerk.) – M. Szabó Miklós – Mező András (katonai szakmai szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 16. évf. 2., 2016, 5. http://epa.oszk.hu/02800/02819/00010/pdf/EPA02819_alkalmazottny_2016_2_08.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 09. 15.)

kiegészítő információk is kerültek, mint például magyar szinonimaaajánlás, a használatra vonatkozó, vagy más hasznos információ. Ha a terminus rendelkezik szövetségi szinten elfogadott angol nyelvi megfelelővel, úgy ezt is feltünteteti a szótár (nyíllal jelöli), amelyet egységesített szövetségi használat esetén még egy félkövér E betű (= egyezményes) előz meg. Az E betű nemcsak az egyezményes szóalakat, hanem a NATO által jóváhagyott értelmezést is jelölheti.⁶⁶ Ezek a jelzések nagyban hozzájárulnak a szótár könnyű értelmezhetőségéhez, akár „civil” fordító számára is. A szótár praktikus, tartalmaz rövidítésjegyzéket, valamint a tényleges szócikkállományt és releváns irodalomjegyzéket is.

ÖSSZEGRZÉS

A NATO az új évtizedben újabb kihívásokkal néz szembe, amely a Szövetség adaptációjának és katonai transzformációjának folytatását igényli. A NATO 2030 jelentés olyan koncepciót fogalmazott meg, amely elsősorban a NATO mint politikai szövetség megerősítésére szolgál. A politikai diskurzus során négy terület (a NATO politikai célja és eszközrendszere; jövőbeni fenyegetések; politikai egység és kohézió erősítése; politikai konzultáció és döntéshozatal) került a célkeresztbe, amelyek közös megfogalmazása jó alapul szolgálhat a Szövetség új stratégiai koncepciójának kidolgozásához. Több mint tíz év után a NATO-nak újra lehet egy jövőbe mutató „iránytűje”, amely a harmadik évtized működését vezérli. Témánk szempontjából ez azért fontos, mert a Szövetség koncepciófejlesztéséhez is szilárd fejlődési irányokra van szükség, máskülönben a vizsgált koncepciók nem tudják betölteni funkciójukat.

A koncepciófejlesztés ma – hasonlóan a védelmi tervezéshez – egy ötlépcsős folyamat, amely magában foglalja (1) a koncepció kidolgozásának kezdeményezését, (2) a kutatást, (3) a fejlesztést, (4) a finomítást és validációt, valamint (5) a jóváhagyást. A folyamatnak lehet egy előszakasza és egy jóváhagyás utáni időszaka is. A koncepciófejlesztés, mint ahogyan ezt a Nemzeti Katonai Stratégia is megfogalmazta (5.1.4. pont), segíti az új eredmények és tapasztalatok adaptálását a Magyar Honvédségben, növeli a hatékonyságot, biztosítani fogja a változó műveleti környezet kihívásainak megfelelő kiképzést és felkészítést.

A szakmai koncepciók nyelvi elemzése különösen fontos feladat, mert a helytelen vagy pontatlan fordítás torzulást, információvesztést okozhat, zavarja a tudástranszferet és az együttműködési képességet. A tudástranszferben kulcsszerepet tölt be a terminológia és a fordítás. A terminológia az ismeretek, szakmai tartalmak „mediátoraként” működik, a fordítás pedig lehetővé teszi, hogy a szakmai tartalmak eljussanak az egyik nyelvi közegből a másikba (NATO–magyar; katonai magyar – más magyar szakmai nyelv). Ezért ezekre a területekre a Magyar Honvédségnek több erőforrást kellene áldoznia, hogy a feladat-végrehajtás folyamatos legyen. Csak így lehetne a szótárakat, terminológiai lexikonokat frissíteni, a nyelvoktatást folyamatosan korszerűsíteni, továbbá a NATO terminológiai és doktrinális munkájában aktívan részt venni.

⁶⁶ Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A NATO Katonai Bizottság 2021. január 15-i ülése. https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_172451.htm
- Allied Command Transformation Futures Work. NATO Long-Term Military Transformation. Allied Command Transformation Futures Work: NATO's ACT. <https://www.act.nato.int/futures-work>
- Bene Gyula: *A transzformáció kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a nemzeti védelmi tervezési rendszerben*. In: Pohl Árpád (szerk.): *Biztonság és honvédelem*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 723–742. <https://webshop.ludovika.hu/termek/szakkonyvek/hadtudomany-szakkonyvek/biztonsag-es-honvedelem/>
- Berkáné Danesch Marianne (szerk.) – M. Szabó Miklós – Mező András (katonai szakmai szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- Cebrowski, Arthur K.: *Transforming Transformation. Will it Change the Character of War*. Discussion Paper, 2004. https://www.researchgate.net/publication/265268950_Transforming_Transformation_-_Will_it_Change_the_Character_of_War
- Concept Development and Experimentation, NATO CD&E Handbook. 2.01. version. NATO's Warfare Development Command, ACT Transnet, 03. 2021. <https://act.nato.int>
- CD&E Method Description. <https://apps.dtic.mil>
- Csiki Tamás: *A NATO chicagói csúcstalálkozójának értékelése*. *Nemzet és Biztonság*, 2012/5–6., 116–123. https://www.academia.edu/35188408/A_NATO_chicagói_csucstalal kozojanak_ertekelése_Csiki_T_pdf
- Csiki Varga Tamás: *A NATO ACT Strategic Foresight Analysis – 2017 című előrejelzése*. In: Bauer Kristóf – Csiki Varga Tamás (szerk.): *A stratégiai előrejelzés módszertana és gyakorlata*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2020. http://real.mtak.hu/120597/2/97_strategiai_elorejelzes_modszertana.pdf
- Damó László (főszerk.): *Katonai lexikon*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985.
- Fleischer, Pavel: *NATO Defence Planning Process: Implications for Defence Posture*. *Securotologia*, 01. 12. 2015. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-0ab728cb-2fc2-4e51-9e04-f149781368e1>
- Fóris Ágota: *Hat terminológiai lecke*. Lexikográfia Kiadó, Pécs, 2005. <https://mek.oszk.hu/09200/09278/09278.pdf>
- Framework for Future Alliance Operations. 2018 Report, Bi-SC document. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doctrinary/180514_ffao18.pdf
- Ghemawat, Pankaj: *Redifining Global Strategy: Crossing borders in a World Where Differences Still Matter*. Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts, 2007, 107–196.
- Johnston, Seth A.: *How NATO adapts. Strategy and Organization in the Atlantic Alliance since 1950*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2017, 20–38.
- Kereki László: *Részvétel a szövetségi védelmi tervezési rendszerben*. In: Szenes Zoltán – Tálás Péter (szerk.): *Tíz éve a NATO-ban*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009, 79–86.
- Kiss Károly: *Az NDPP tervezés folyamata*. (Előadás.) Budapest, 2019.
- Kurt, Ümit: *Framework for Future Alliance Operations: Adapting NATO to new security context*. *Finabel*, 14. 07. 2020. <https://finabel.org/framework-for-future-alliance-operations/>
- MC 0538 (Policy for NATO CD&E). <https://apps.dtic.mil>
- Mező András: *A Magyar Honvédség terminológiai fejlesztésének és harmonizációjának elvei*. *Sereg Szemle*, 2013/4., 42–55. <https://honvedelem.hu/files/files/43460/seregszemle-4-internet.pdf>
- Mező András: *A terminológiai egységesítés folyamata a NATO-ban és a Magyar Honvédségben*. *Sereg Szemle*, X. évf. 3., 2012/7–9., 80–86.

- Mező András: *Katonai stratégiaalkotás és doktrínafejlesztés Magyarországon*. PhD-értekezés, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Budapest, 2019. nke.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12585/mezo_andras_tezisfuzet_2019.pdf
- NATO Glossary of Terms and Definitions. AAP-06, Edition 2019. NATO Standardization Office, Brussels. https://infostore.saiglobal.com/en-gb/standards/aap-06-2019-735860_saig_nato_nato_2796626/
- NATO Standardization Office. <https://nso.nato.int/nso/home/main/home>
- NATO Term. <https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en>
- Németh Gergely: *A védelmi szektor transzformációját befolyásoló tényezők*. PhD-értekezés, Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Budapest, 2017, 194–198. <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/11114>
- Nijs, Han de: *Concept Development and Experimentation Policy and Process: How Analysis Provides Rigour*. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA584337.pdf>
- Panajotu Kosztasz: *Az angol katonai terminológia adaptálásának kérdései*. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Budapest, 2013. <https://adoc.pub/az-angol-katonai-terminologia-adaptalasanak-kerdesei.html>
- Pikner, Ivo – Spišák, Ján – Galatík, Vlastimil – Zůna, Pavel: *How to Develop Capstone and Operational Concept for Future Operations and Why?* Conference Paper, June 2012. https://www.researchgate.net/publication/305993587_Military_Operating_Concepts_Development
- Secretary General launches NATO 2030 to make our strong Alliance even stronger. NATO News, 08. 06. 2020. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176193.htm
- Strategic Foresight Analysis, ACT, 2017. https://www.act.nato.int/images/stories/media/doctrinary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf
- Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO 4.0 és Magyarország. 20 év tagság, 30 év együttműködés*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019.
- Tamás Dóra Mária: *Berkáné Danesch Marianne (szerk.) – M. Szabó Miklós – Mező András (katonai szakmai szerk.): Katonai terminológiai értelmező szótár*. Alkalmazott Nyelvtudomány, 16. évf. 2., 2016. http://epa.oszk.hu/02800/02819/00010/pdf/EPA02819_alkalmazottnyt_2016_2_08.pdf
- Tóth Lajos: *Katonai értelmező szótár*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1972.
- Yost, David S.: *NATO Transformed: The Alliance's New Roles in International Security*. United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 2001, 269–301.